

УДК 341.218.3

DOI: 10.32342/2709-6408-2024-1-8-12

ВЕРОНІКА ШКАБАРО,

*кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри права Університету імені
Альфреда Нобеля (м. Дніпро)
ORCID: 0000-0002-7105-6170*

ПРАВОНАСТУПНИЦТВО ДЕРЖАВНОЇ ТЕРИТОРІЇ

У статті досліджено державну територію як об'єкт правонаступництва держав поряд з іншими об'єктами правонаступництва, до яких належать державна територія, міжнародні угоди (договори), державна власність, державні архіви, державні борги, членство в міжнародних організаціях, державні кордони. Міжнародне право вирішує процеси державно-територіальних змін через інститут правонаступництва держав, який є одним з найбільш складних політико-правових проблем сучасного світу. Проведено аналіз підстав, через які виникає правонаступництво держав. Акцентовано увагу на проблематиці правонаступництва держав в контексті територіального наступництва. Обґрунтовано, що територіальний аспект правонаступництва держав є особливо актуальним та проблематичним у сучасному світі. Визначено значення інституту правонаступництва держав як одного з найстаріших у міжнародному праві. Досліджено існуючі підходи до визначення поняття « правонаступництво держав ». Наголошено, що міжнародне право пов'язує правонаступництво тільки зі зміною території, а правонаступництво держав виникає у тому разі, якщо відбувається остаточна і безповоротна заміна суверенітету однієї держави над тією або іншою територією суверенітетом іншої держави. Проведено дослідження особливостей інституту правонаступництва держав у правовій доктрині України та національних і міжнародних нормативно-правових актах. Проаналізовано зміст чинних нормативно-правових актів міжнародного та національного права України щодо територіального аспекту правонаступництва держав. Зазначено, що міжнародна нормативно-правова основа правонаступництва держав є доволі незначною та надзвичайно обмеженою. Автором наголошено, що територіальні трансформації та зміни політичної карти світу не оминуть XXI сторіччя через події, що відбуваються в Україні та світі. Євроінтеграційні процеси та сепаратистські рухи тільки посилюють актуальність проблеми правонаступництва держав, вимагаючи вдосконалення механізму правового регулювання.

Ключові слова: держава, територія, територія держави, правонаступництво, об'єкт правонаступництва, міжнародно-правове регулювання.

Постановка проблеми. Возз'єднання Німеччини, розпад Чехословаччини, Югославії та Радянського Союзу і виникнення на політичній карті світу в результаті цих процесів більше двох десятків нових суверенних та незалежних держав як самостійних суб'єктів міжнародного права привернули значну увагу не тільки політиків, а й науковців до проблеми правонаступництва держав. Процес появи нових держав на початку 90-х років XX століття викликали потребу вирішення комплексу питань стосовно міжнародних договорів, державної власності, державних архівів, державних боргів тощо.

Нова хвиля правонаступництва спричинила появу великої кількості безпрецедентних проблем щодо практичної реалізації одного з найстаріших інститутів міжнародного права, таким чином ще раз підтвердивши вислів авторитетного дослідника Д. О'Коннелла, що розбіжності між державами в галузі правонаступництва існують «не стільки стосовно самого принципу, скільки стосовно його застосування» [1, с. 3].

Погоджуємося, що з точки зору сучасного міжнародного права кваліфікація зазначених

міжнародних подій майже в кожному випадку народження нової держави супроводжувалась певною ускладненістю, що пояснюється як наявністю суттєвих особливостей у правовому регулюванні кожної з них, так і сукупністю неузгодженостей та доволі суперечливих рис, властивих самому міжнародно-правовому інституту правонаступництва держав. У таких умовах стає очевидною необхідність відновлення прикладних та наукових розвідок у галузі міжнародного правонаступництва, оскільки лише шляхом оптимальної взаємодії із загальною теорією міжнародного права відповідні складні проблеми практики міжнародних відносин можуть бути вирішені найбільш ефективним чином [1, с. 3].

Територіальні трансформації та зміни політичної карти світу не оминуть й XXI сторіччя. Події, що відбуваються в Україні та світі, є тому підтвердженням.

Євроінтеграційні процеси, з одного боку, та сепаратистські рухи, з іншого боку, тільки посилюють актуальність проблеми правонаступництва держав, вимагаючи вдосконалення механізму правового регулювання у цій сфері.

Стан дослідження. Інститут правонаступництва держав є загальногалузевим інститутом у системі міжнародного права. Незважаючи на його вихідну роль для всіх галузей міжнародного права, цей інститут у багатьох аспектах залишається недослідженим [2, с. 7].

Вважається, що тему правонаступництва держав можна досліджувати нескінченно. І все одно кожний новий випадок правонаступництва буде викликом, випробуванням, тестом для більш-менш усталеної групи норм, що регулюють наслідки територіальних змін. А такі зміни є неминучими як атрибут руху, розвитку, життя. Територіальні зміни (що супроводжуються зміною суверенітетом над певною територією) тягнуть за собою зміни в міжнародних правовідносинах. Задача міжнародного права полягає у забезпеченні того, щоб такі зміни не похитнули і без того нестійку систему міжнародного правопорядку, яка ґрунтується на принципах безпеки, справедливості, рівності [2, с. 178].

Слід зазначити, що проблема правонаступництва держав у сучасних умовах є однією з найбільш дискусійних, що викликає доволі суперечливі судження та оцінки фахівців. Відсутня одностайність стосовно теорії правонаступництва у тому чи іншому випадку (теорії універсального чи часткового правонаступництва, доктрини *tabula rasa* чи континуїтету), стосовно типу правонаступництва, статусу держав та обсягу прав і обов'язків, що переходять внаслідок правонаступництва цих держав, стосовно участі третіх держав та інших учасників міжнародних відносин у цьому процесі, процедур юридичного оформлення правонаступництва держав тощо. Вважаємо, що у сучасному світі особливо актуальним та проблематичним є територіальний аспект правонаступництва держав.

В українській юридичній науці дослідженням окремих питань правонаступництва займалися М.М. Антонович, М.О. Баймуратов, М.В. Венецька, А.І. Дмитрієв, В.В. Мицик, В.І. Муравйов, Ю.О. Ноговіцина, О.Ю. Перевезенцев, Н.В. Пронюк, Л.Д. Тимченко, М.Ю. Черкес та інші, проте проблематика правонаступництва держав в контексті територіального наступництва лишається майже недослідженою.

Метою статті є дослідження державної території як об'єкту правонаступництва держав.

Вклад основного матеріалу. Міжнародне право, яке регулює статус держав як учасників міжнародних правовідносин, вирішує процеси державно-територіальних змін через інститут правонаступництва держав, який є одним з найбільш складних політико-правових проблем сучасного світу.

Інститут правонаступництва держав є одним з найдавніших.

У юридичній доктрині правонаступництво визначається як перехід прав і обов'язків від однієї особи до іншої за законом або угодою [3, с. 46].

У міжнародному праві під правонаступництвом розуміють заміну однієї держави іншою у несенні відповідальності за міжнародні відносин певної території (ст. 2 Віденської конвенції про правонаступництво держав стосовно договорів 1978). Положення цієї Конвенції поширюються на такі випадки правонаступництва: 1) утворення нових незалежних держав; 2) об'єднання держав; 3) відокремлення частини або частин держави; 4) передача частини

території держави. Конвенція закріпила також важливе положення про те, що правонаступництво держав не стосується установлених договором державних кордонів та зобов'язань і прав щодо режиму кордону (ст. 11) [3, с. 47]. Отже, правонаступництво держав виникає за різних підстав, у т.ч. при повній ліквідації однієї держави і виникненні на її місці інших нових незалежних держав, при поділі (розпаді) держав, відокремленні частини (частин) держави та інших територіальних змінах (об'єднання держав або входження однієї держави до складу іншої), при передачі частини території держави, при соціальних революціях, розпаді колоніальних систем тощо.

Як вже зазначалося, конвенційним визначенням до цього правового явища є таке: «Правна наступництво держав» означає заміну однієї держави іншою у несенні відповідальності за міжнародні відносини будь-якої території (Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів 1978 року (ст. 2, п. 1b) [4] та Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів та державних боргів 1983 року (ст. 2, п. 1a)) [5].

В юридичній навчальній літературі терміну «правна наступництво держав» («міжнародне правонаступництво») надаються такі визначення: «це юридичні наслідки зміни однією державою іншої стосовно відповідальності за міжнародні відносини певної території відповідно до основних принципів і норм міжнародного права» [6, с. 135], «перехід прав і обов'язків від одного суб'єкта міжнародного права (правопопередника) до іншого (правонаступника) внаслідок виникнення або припинення існування держави або зміни її території» [7, с. 114], «перехід прав та обов'язків однієї держави до іншої внаслідок виникнення або припинення існування держави чи її територіальних змін, а також зміну однієї держави іншою при несенні міжнародної відповідальності за міжнародні стосунки між такими територіями» [8, с. 369].

Об'єктами правонаступництва можуть бути державна територія, міжнародні угоди (договори), учасником яких був суб'єкт міжнародного права, що припинив існування або змінив статус, державна власність, державні архіви, державні борги, членство в міжнародних організаціях, державні кордони [7, с. 114-115; 8, с. 369].

Іншими словами, правонаступництво держав виникає у тому разі, якщо відбувається остаточна і безповоротна заміна суверенітету однієї держави над тією або іншою територією суверенітетом іншої держави. Тобто міжнародне право пов'язує правонаступництво тільки зі зміною території [9, с. 60].

Міжнародна нормативно-правова основа правонаступництва держав є доволі незначною та надзвичайно обмеженою. В рамках сучасного міжнародного права були розроблені два правові акти, що присвячені питанням наслідків державного правонаступництва: Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів 1978 року [4] та Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів та державних боргів 1983 року [5], котрі не набрали чинності й, як вважають, «навіть чи у близькому майбутньому наберуть чинності» [10, с. 68], а «їхні норми застосовуються в якості міжнародних звичаїв» [7, с. 115].

Міжнародні договори, що закріплюють статус та режим кордонів, а також інші територіальні режими, в силу їх значущості для безпеки і стабільності міжнародного порядку мають особливий характер [2, с. 47]. Конвенція 1978 р. не торкається встановленого режиму кордонів і самих кордонів, договорів стосовно користування територіями або обмежень щодо користування, суверенних прав кожного народу на природні багатства і ресурси [10, с. 71]. Іншим словами, сам факт зміни державного суверенітету над певною територією не зачіпає кордонів, встановлених договором, а також пов'язаних з ним прав і обов'язків. Згідно звичаєвого міжнародного права договори про кордон мають особливий режим: навіть якщо вони припиняють свою дію, кордон, який був ними закріплений, не втрачає свого статусу. Таким чином навіть якщо держава-наступниця не вважає себе пов'язаною договорами держави-попередниці, це все рівно не впливає на лінію проходження кордону, закріплену в

договірному порядку, а також на права і обов'язки, пов'язані з режимом кордону. В той же час правонаступництво не перетворює договори про кордон на «вічні» чи «недоторканні». Якщо договір був недійсним з самого початку, він лишається таким і після правонаступництва. Внаслідок правонаступництва держави не позбавляються будь-яких прав (підстав) вимагати перегляду, припинення або розірвання недійсного договору [2, с. 47-48].

Правонаступництво держав – це галузь, у якій багато прогалин і спірних ситуацій. Це пояснюється двозначністю практики держав, що часом ґрунтується на спеціальних угодах і різних нормах, що існують незалежно від категорії правонаступництва держав. Фактично до 70–80-х років ХХ ст. у цій галузі не існувало сталих норм [9, с. 61].

Вважається, що проблема правонаступництва вирішується не за обсягом прав і обов'язків, що передаються, а, швидше за все, за об'єктом [10, с. 70]. У зв'язку з цим дві конвенції, що згадувались, стосувалися питань правонаступництва щодо договорів і щодо державної власності, державних архівів та державних боргів.

У правовій доктрині виділяють такі види правонаступництва держав: 1) повне правонаступництво (правонаступництво, яке «практиці майже невідоме» [10, с. 70], за яким переходять усі права й обов'язки правопередника; наприклад, як вважає провідний науковець Баймуратов М.О., Україна є повним правонаступником УРСР) [7, с. 115]; 2) неповне (часткове) правонаступництво, котре зустрічається найчастіше, за яким до правонаступника переходить частина прав і обов'язків або тільки права чи обов'язки (наприклад, Україна є частковим правонаступником СРСР з питань ядерної зброї); 3) повна відсутність правонаступництва, що іменується *tabula rasa*, коли новий суб'єкт міжнародного права відмовляється від усіх прав і обов'язків правопередника, у тому числі не зв'язує себе його зобов'язаннями по міжнародних договорах [7, с. 115; 10, с. 70].

Правонаступництво держав щодо території та кордонів регулюється насамперед принципами територіальної цілісності держав, недоторканості державних кордонів, договірної зміни кордонів та принципом *uni possidetis*. Останній принцип застосовується при утворенні держав внаслідок відокремлення частин(-и) території держави, поділу держави чи деколонізації, коли постає питання про встановлення державного кордону держави-наступниці там, де вона межувала з іншими суб'єктами федерації, територіально-адміністративними одиницями або колоніями (тобто там, де державного кордону раніше не існувало). В результаті застосування принципу *uni possidetis* лінії адміністративного розмежування трансформуються у державний кордон [2, с. 43]. Деякі вчені вважають принцип *uni possidetis* складовим елементом більш загального принципу непорушності кордонів. На думку О.Ю. Ноговіциної, недоречно робити таке узагальнення, оскільки принцип непорушності кордонів є регіональним принципом, а принцип *uni possidetis* – універсальним. При цьому не можна не помітити взаємодоповнення цих двох принципів: принцип непорушності кордонів забезпечує стабільність кордонів, які і до правонаступництва мали статус державних, а принцип *uni possidetis* – кордонів, які до правонаступництва були лише внутрішніми кордонами (лініями адміністративного розмежування) [2, с. 46].

Вищезазначені принципи були використані при визначенні державних кордонів незалежної України: принцип *uni possidetis* було застосовано до адміністративних кордонів, що існували між Української РСР та іншими радянськими республіками (РРФСР, Білоруська РСР, Молдавська РСР), а принцип непорушності кордонів – до державного кордону колишнього СРСР з Польщею, Чехословаччиною, Угорщиною та Румунією. Оскільки державний кордон СРСР з цими державами було встановлено на підставі міжнародних договорів, правонаступництво – в силу ст. 11 Віденської конвенції 1978 року та принципу непорушності кордонів – не вплинуло на чинність таких договорів і лінію проходження кордону, який перетворився на державний кордон України [2, с. 47].

Правовою основою режиму правонаступництва держав є сукупність міжнародних і національних правових актів, до яких Мамонтов І.О. для України відносить, окрім названих конвенцій, також Статут Організації Об'єднаних Націй та Закон України «Про

правонаступництво України» [11, с. 80]. На його думку, зазначені міжнародні акти встановлюють універсальні правила правонаступництва і врегульовують конкретні суспільні відносини, що виникають унаслідок цих міжнародно-правових фактів, серед яких можна виділити два основних блоки: договори і майнові права. Як вважає науковець Мамонтов І.О., правонаступництво української державності, виступає самостійним політико-правовим інститутом, який базується на нормах міжнародного і національного права, що виражається у прийнятті державою прав і обов'язків державних утворень, правонаступником яких проголошується держава, переходом встановлених договорами прав і обов'язків від однієї держави до іншої з урахуванням основних принципів міжнародного права стосовно територій, які є об'єктом правонаступництва держав [11, с. 79].

Українська Конституція визначила та закріпила, що правонаступництво держави забезпечує Президент України (пункт 1 статті 106). Стаття 2 Конституції України закріпила, що суверенітет України поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною [12].

У більшості конституцій світу принцип цілісності і недоторканості державної території та її кордонів обов'язково закріплюється. Цілісність і недоторканість території України в межах існуючого кордону є принципом конституційного ладу Української держави. Конституція незалежної України у 1996 році створила якісно нові та необхідні передумови для розбудови та утвердження нових рис Української держави – істинно суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, як це зазначено у ст. 1 Конституції України [13, с. 88].

Принципи неподільності і недоторканності території України було визначено в Акті проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року [14]. Цим юридичним актом парламент України, здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, проголосив незалежність України та створення самостійної української держави – України.

Головні засади, що були покладені в основу Конституції України, викладені у тексті Декларації про державний суверенітет України [15], якою проголошено державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах. Цим джерелом конституційного права України закладено основу визначення територіального верховенства держави та задекларовано, що Українська держава здійснює верховенство на всій своїй території, територія в існуючих кордонах є недоторканою і не може бути змінена та використана без її згоди. У Декларації про державний суверенітет від 16 липня 1990 року було проголошено та установлено безперервність держави Україна та її територіальне наступництво.

Безумовно, правовою аксіомою мають визнаватися положення Конституції України, Декларації про державний суверенітет України, Акті проголошення незалежності України про цілісність, неподільність та недоторканість території держави [13, с. 88].

Особлива роль у системі конституційного законодавства має Закон України «Про правонаступництво України» [16], у статті 5 якого визначено, що державний кордон Союзу РСР, що відмежовує територію України від інших держав, та кордон між Українською РСР і Білоруською РСР, РРФСР, Республікою Молдова за станом на 16 липня 1990 року є державним кордоном України. Прийняттю цього закону слугувало фактичне правонаступництво внаслідок розпаду СРСР та виникнення на частинах його території нових держав, у тому числі – суверенної і незалежної України. Наведені норми Закону України «Про правонаступництво України» є правовою основою правонаступництва України у відношенні державної території (об'єкту фактичного правонаступництва) [13, с. 87-88].

Незважаючи на високу оцінку, особливе значення та надзвичайно важливу роль цих історичних актів для становлення та існування української державності [17, с. 4; 18, с. 92-93], з іншого боку, як зазначається в деяких джерелах, «ні Декларація про державний суверенітет», «ні Акт проголошення незалежності України» «не містять ... положень», «у зазначених актах не сказано жодного слова про правонаступництво Української Держави від попередніх етапів державотворення». Закон України «Про правонаступництво України» «у своїх 9-ти статтях

жодним чином не згадує про правонаступництво України від Української Народної Республіки періоду 1917-1948 рр., Української Держави 1918 р., гетьманату П. Скоропадського, а також об'єднаної УНР і ЗУНР 1918-1920 рр., як зробили кавказькі і балтійські держави відносно своїх попередніх державних утворень того ж періоду» [11, с. 82].

Отже, як зазначав науковець Мамонтов І.О. ще у 2021 році, «на тридцятій річниці незалежності правонаступництво України закріплене у національному законодавстві, згідно міжнародних актів як держава-спадкоємиця, територія якої безпосередньо перед моментом правонаступництва держав була залежною територією, за міжнародні відносини якої була відповідальною держава-попередниця – УРСР/СРСР, що наразі створює політико-правові проблеми і знівельовує державотворчу значимість періоду УНР і гетьманату П. Скоропадського. Політико-правові проблеми полягають у неправомірному хронологічному обмеженні існування української державності періодом з 1991 р. і по сьогодні. Таке політико-правове положення створює прецедент для обстоювання твердження про пряму залежність української державності від радянського минулого, спотворює історію української державності, негативно впливає на консолідацію українського суспільства і створює передумови для гібридних атак держави-агресора». Мамонтов І.О. вважає, що «доцільним є внесення змін і доповнень у преамбулу Конституції України», де «потрібно сформулювати положення про правонаступництво сучасної Української Держави від українських державних утворень періоду 1917-1920 рр.» [11, с. 82], з чим не можна не погодитись.

При правонаступництві держав можна виділити два тісно пов'язані між собою складові елементи: фактичне правонаступництво та юридичне правонаступництво. Фактичним правонаступництвом є підстава (випадок, сама ситуація), тобто юридичні факти для правонаступництва, які тягнуть за собою юридичне правонаступництво. Юридичним правонаступництвом є перехід прав і обов'язків від однієї держави до іншої внаслідок відповідних обставин.

Висновки. Таким чином, правонаступництво державної території є об'єктом фактичного правонаступництва держав внаслідок певних юридичних фактів (обставин), з якими пов'язується зміна суверенітету однієї держави над певною територією суверенітетом іншої держави. Україна виходила зі своїх власних національних інтересів, коли в силу міжнародного права одностороннім волевиявленням установила безперервність держави України та її територіальне наступництво, а також при укладанні міжнародних договорів щодо різних аспектів правонаступництва.

Список використаних джерел

1. Перевезенцев О.Ю. Міжнародно-правове регулювання інститут правонаступництва держав щодо міжнародних договорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 – міжнародне право. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2004. 18 с.
2. Ноговіціна Ю.О. Міжнародно-правові аспекти правонаступництва України / під науковою редакцією О.В. Задорожного / Київ: Видавничий дім «Промені», 2006. 352 с.
3. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. Т. 5: П – С. 2003. 736 с.
4. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів. Дата підписання: 23.08.1978. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_185#Text (Дата звернення 15.06.2024).
5. Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів та державних боргів. Дата підписання: 08.04.1983. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu83k04u?an=286> (Дата звернення 15.06.2024).
6. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 640 с.
7. Баймуратов М.О. Міжнародне право. Харків: Одіссей, 2001. 672 с.
8. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії:

Підручник. Київ: Либідь, 2002. 608 с.

9. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право. Навчальний посібник. Київ: КНТ, 2008. 344 с.
10. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник. Київ: Правова єдність, 2009. 392 с.
11. Мамонтов І.О. 30 років незалежності України: міжнародно-правові аспекти правонаступництва держави. *Нове українське право*. 2021. Вип. 4. С. 77-83. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/83>
12. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр/para4202> (Дата звернення 15.06.2024).
13. Шкабаро В.М. Конституційне визначення території держави та державного кордону України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 85-88. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/PAP_5_2019.pdf
14. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text> (Дата звернення 15.06.2024).
15. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text> (Дата звернення 15.06.2024).
16. Про правонаступництво України: Закон України від 12.09.1991 № 1543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text> (Дата звернення 15.06.2024).
17. Шемшученко Ю.С. Від Декларації – до Конституції. *Правова держава*. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 1997. Вип. 8. С. 3-11.
18. Прієшкіна О.В. Декларація про державний суверенітет та її роль у становленні Української держави. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2011. № 1. С. 91-94.

SUCCESSION OF STATE TERRITORY

Veronika N. Shkabaro, PhD in Legal Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Law, Alfred Nobel University (Ukraine).

E-mail: vshkabaro@duan.edu.ua

DOI: 10.32342/2709-6408-2024-1-8-12

Key words: state, territory, state territory, state succession, object of state succession, international legal regulation.

The article is devoted to the study of state territory as an object of succession of states along with other objects of succession, which include state territory, international agreements (treaties), state property, state archives, state debts, membership in international organizations, state borders. International law solves the processes of state-territorial changes through the institution of succession of states, which is one of the most complex political and legal problems of the modern world. The article analyzes the grounds for the succession of states. Attention focuses on the problems of succession of states in the context of territorial succession. It is substantiated that the territorial aspect of the succession of states is particularly relevant and problematic in the modern world. The importance of the institution of legal succession of states determines as one of the oldest in international law. This article examines the existing approaches to the definition of the concept of “succession of states”. It is emphasized that international law binds succession only with the change of territory, and the succession of states arises if there is a final and irrevocable replacement of the sovereignty of one state over a particular territory with the sovereignty of another state. The article researches the peculiarities of the institution of legal succession of states in the legal doctrine of Ukraine and national and international legal acts. The author of the article analyzes the content of the current normative legal acts of international and national law of Ukraine on the territorial aspect of the succession of states. It is specified that the international legal basis of succession of states is rather insignificant and extremely limited. The author emphasizes that territorial transformations and changes in the political map of the world will not bypass the 21st century because of the events

taking place in Ukraine and the world. European integration processes and separatist movements only strengthen the urgency of the problem of succession of states, demanding the improvement of the mechanism of legal regulation.

References

1. Perevezentsev, O.Yu. (2004). *Mizhnarodno-pravove rehulivannia instytutu pravonastupnytstva derzhav shchodo mizhnarodnykh dohovoriv*. Avtoref. Diss. kand. yuryd. Nauk [International legal regulation of the institute of legal succession of states in relation to international treaties. Abstract Ph.D. law diss.]. Kyiv, 18 p.
2. Nohovitsina, Yu.O. (2006). *Mizhnarodno-pravovi aspekty pravonastupnytstva Ukrainy* [International legal aspects of legal succession of Ukraine]. Kyiv, Publishing house "Promeni", 352 p.
3. *Yurydychna entsyklopediia* (2003) [Legal encyclopedia]. Kyiv, vol. 5, 736 p.
4. The Vienna Convention on the Succession of States in Treaties (1978). Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_185#Text
5. The Vienna Convention on State Succession in relation to state property, state archives and state debts (1983). Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu83k04u?an=286>
6. Dmytriiev, A.I., Muraviov, V.I. (2000). *Mizhnarodne publichne pravo* [International public law]. Kyiv, Yurinkom Inter Publ., 640 p.
7. Baimuratov, M.O. (2001). *Mizhnarodne pravo* [International law]. Kharkiv, Odyssey Publ., 672 p.
8. Butkevych, V.H., Mytskyk, V.V., Zadorozhnii, O.V. (2002). *Mizhnarodne pravo. Osnovy teorii* [International law. Basics of the theory]. Kyiv, Lybid Publ., 608 p.
9. Proniuk, N.V. (2008). *Suchasne mizhnarodne parvo* [Modern international law]. Kyiv, KNT Publ., 344 p.
10. Cherkes, M.Yu. (2009). *Mizhnarodne parvo* [International law]. Kyiv, Legal Unity Publ., 392 p.
11. Mamontov, I.O. (2021). *30 rokiv nezalezhnosti Ukrainy: mizhnarodno-pravovi aspekty pravonastupnytstva derzhavy* [30 years of Ukraine's independence: international legal aspects of state succession]. *Nove ukrainske pravo* [New Ukrainian law], issue 4, pp. 77-83. Available at: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/83>
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Constitution of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вп/paran4202>
13. Shkabarо, V.M. (2019). *Konstytutsiine vyznachennia terytorii derzhavy ta derzhavnoho kordonu Ukrainy* [Constitutional definition of the territory of the state and the state border of Ukraine]. *Porivnialno-analitychne pravo* [Comparative and analytical law], no. 5, pp. 85-88. Available at: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/PAP_5_2019.pdf
14. Act of Proclamation of Independence of Ukraine (1991). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>
15. Declaration on State Sovereignty of Ukraine (1990). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), Law of Ukraine "On legal succession of Ukraine". Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text>
17. Shemshuchenko, Yu.S. (1997). *Vid Deklaratsii – do Konstytutsii* [From the Declaration to the Constitution]. *Pravova derzhava* [Constitutional state]. Kyiv, Institute of State and Law, issue 8, pp. 3-11.
18. Priieshkina, O.V. (2011). *Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet ta yii rol u stanovlenni Ukrainskoi derzhavy* [Declaration on state sovereignty and its role in the formation of the Ukrainian state]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava* [Journal of the Kyiv University of Law]. Kyiv, no. 1, pp. 91-94.

Одержано 21.06.2024.